

Andreas Daniel Habichhorst Erich Horning

**Disquisitionum Exegetico-Theologicarum super Illustriora Prophetarum Loca
Praellectiones Publicas Sub Incudem Revocantium Sexta De Purgatione Sordium
Sanguinumq[ue] Filiarum Zion Per Spiritum Judicii & Ardoris Ex Jsa. IV. 4.
Aliisque seuentis V. cap. Isaiae Locis**

Rostochi[i]: Wepplingius, 1687

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn733817807>

Druck Freier Zugang

RU theol. 1687

Habichhorst, Andr. Dan./c

DISQUISITIONUM EXEGETICO-THEOLOGICARUM

super

ILLUSTRIORA PROPHE TARUM LOCA
PRÆLECTIONES PUBLICAS
SUB INCUEM REVO CANTIUM

SIXTA

DE

PURGATIONE
SORDIUM SANGVINUMq;
FILIARUM ZION

PER

SPIRITUM JUDICII & ARDORIS,

EX ISA. IV. 4.

Aliisque sequentis V. cap. Isaiaë Locis,

Quam

Auspice DEO - Homine,

Pl. Reverenda Fcitate THEOL. consentiente,

PRÆSIDE

ANDREA DANIELE
HABICHHORSTIO,

S. TH. D. EJUSDEMq; PROF. PUBL. ORD. & CONSIST.

DUC. MEKELB. ASSESSORE DESIGNATO,

In Celeberr. Univers. Rostoch. Aud. Majori,

Ad d. VI. August. hor. mat. 1687.

publicæ collationi Academicæ sinit

ERICUS HORNINGIUS, Teuto-Tyrov. Pruss.

RostochI, Typis JOH. WEPPLINGII, Univ. Typogr.

V I R O
*Admodum Reverendo, Clarissimo, Doctis-
simoque*

**DN. HEINRICO
HORNINGIO,**

Pastori Teuto - Tyroviensi in Prussia
fidelissimo, sincerissimo,

**DOMINO PARENTI longè honoratissimo
atque dilectissimo,**

Hanc Dissertationem Exegetico - Theologicam, filiali
cum devotione & voto omnigenæ prosperitatis atque
senectutis quietæ dat, dicat, dedicat, consecratve

ERICUS HORNINGIUS
S. S. Theol. & Phil. Stud.

*Purgatione sordium sanguinumq; filiarum Zion & Jrusalem
per Spiritum judicii & ardoris.*

Sensum hujus loci (quo beneficiorum Messix GERMINIS JHOVÆ nuper considerati recensio continuatur, præcipuè v. *causa interna* illius *sanctificationis*, præcedente v. 3. veris Israëlitis, *Germen* illud *Domini* amplectentibus, promissæ sc. *purgatio sordium sanguinumq;* describitur, quemque falsa quorundam interpretatio controversum reddit) rectius scrutaturi, quò deinceps *usus* ejus clarior evadat faciliusque simul *abusus* retundatur, quatuor ventilare quæstiones non pigramur, quarum (1) est de *tempore*, occasione primæ vocis מִן (2.) de *purgationis actu*, verbis פָּרַח & חִרַח designato (3) de *purgationis subjecto*, quod sunt *filie Zion & Jrusalem*, *sordibus & sanguinibus* inquinatæ, (4) de *medio*, quod insinuat verbis מִשְׁפַּחַת בְּרַחֲמֵי הוֹדוּתָא. e. *per spiritum judicii & per spiritum ardoris*,

§. 2. Prima vero quæstio de *tempore* resolvitur in generalem & specialem. Quæritur 1. *generaliter* quænam tempora hic respiciantur? *Grotius* quidem & *Sanctius* putant, respici hic tempora reditus à captivitate Babylonica; verum ad præced. locum Jsa. 4. 2. §. 1. ostendimus, vaticinium hoc esse Evangelicum, tempora Messix Zemach Jhovæ respiciens, quibus totalis status Jhudaici ruina per Romanos illata accidit, quibus etiam IDEUS per Spiritum judicii pœnitentiam & ablationem pariter ac ablationem peccatorum, tanquam passionis Messix fructum annunciavit. *Specialiter* v. quæritur, quid sibi velit prima vox ל, particula מִן, num h. l. sit *conditionis*, an *temporis* indicativa? Equidem non negandum est, communiter esse *conditionalem* & significare *si*; hoc a. loco censetur esse *indicativa temporis*, reddenda per *quando*, *cum*. Indicat enim, *quando sanctificatio illa Ecclesie N. T. l. residuorum Isra-*

ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM

Et, quæ præced. v. 3. promittitur verbis: קָרוֹשׁ יִמְדָּר לְךָ *sans*
Etus dicatur illi sc. residuo: quando, inq̄vā, illa sit futura, sc. quan-
do Deus abluerit sordes filiarum Zion, & sanguines Irusalem ab-
stulerit per Spiritum iudicii & ardoris. Ita rectè Sanctius, Forerius
& alii: tum gloriosi & sancti erunt illi residui, quando Deus sordes
absterferit. Ita & Kimchi וְכִימָּן per quando exponit. Quod v.
non insolens scripturis sit talis acceptio particulæ כִּי patebit
conferenti Gen. 38. 9. Num. 36. 4. Joh. 21. 6. ubi Luth. rectè
reddidit per Wenn. item Ps. 41. 7. &c.

§. 3. Dehinc v. (2.) quæritur de ipso purgationis actu, quæ
 describitur tum per Præteritum וָרָחַץ *lavit, abluit,* (quod pro
 Fut. וָרָחַץ *adhibetur, cuius exempla in Prophetis plura occurrunt*
quàm capita) tum per fut. וָרָחַץ. R. וָרָחַץ eluit, dissipat per
ablutionem, abluit depellendo sordes per aquarū impulsiones (conf.
2. Chron. 4. 6. ubi utrumque verbum, uti hic, reperitur con-
junctum) quæritur, inq̄vam, qualis purgatio s. ablutio & ablatio
hic intelligatur? Grotius quidem de expurgatione corporali per
longas calamitates, exponit, dicens: sicut ista, ubi Deus populum
longâ calamitate expurgaverit &c. Similiter Sanctius & Tirinius de
expiatione sordium scelerumq; Iudæorū per severam punitionē,
nempe, per incendium urbis & templi, interpretantur. Ce-
terum minùs aptè: Prophetam, nec de reditu e captivitate Babi-
quam Grotius supponit, nec de expurgatione tali quicquam
habet; sed quemadmodum ille præced. v. 2. de Germine
Ibove & Fructu terra h. e. Messia filio Dei & hominis, à resi-
duis Israëli recipiendo, egit, quod ad locum præced. pluribus
est ostensum: ita & seq. v. 3. & h. l. beneficia Messiaë Germinis
Domini recenset, sc. sanctificationem tredentium, sordiumq; pur-
gationem &c. Igitur spiritualis purgatio hic promittitur, quæ ex
analogia tum intentionis Prophetiaë, tum fidei est exponenda,
scil. illa, quæ fit per lavacrum aquæ & Spiritus h. e. per Bapti-
smum Joh. 3. 5. Eph. 5. 26. 1. Petr. 3. 21. Tit. 3. 5. & per Pœnitenti-
tiam

iam, Jfai. 1. 16. seqq. Luc. 18. 14. Pœnitentiæ enim effectus est *justificatio*, cujus formale consistit in imputatione meriti Christi & remissione, ablatione peccatorum: Quam expositionem confirmat tum *nexus* loci hujus cum præced. versu 3. ita habens: *tunc sancti erunt residui Israël* h. e. fideles germen Jhovæ Messiam amplectentes, *quando Deus abluerit sordes & abstulerit peccata ab ipsis per Spiritum &c.* tum complementum sanctificationis Ecclesiæ & purgationis, quam exponit Ap. ad Eph. 5. 25. 26. 27. Eodem tendit descriptio *subjecti*: purgationis & *medii*, jamjam in seqq. considerandorum.

§. 4. Quær. ergo (3.) de *subjecto* purgationis, quod sunt *filiæ Zion & Jrusalem*, *sordibus & sanguinibus inquinatæ*, quoniam sc. per *filiæ Zion & Jrusalem* intelligantur: item quid per *מזר* & *דמי* e. per *excrementum* (sordes) & *sanguines* significetur? Respondet ad 1. *Piscator*, intelligi hic, ut supr. c. 3. 16. *mulieres Hierosolymitanas*, ita ut Synecdochicè quoque *Viri* sub intelligantur. Alii verò *Civitates Jbudaicas*, quarum mater quasi *Jrusalem* erat. At verò quoniam Propheta hoc cap. ad tempora Messix præcipuèq; ad infantiam Ecclesiæ N. T. respicit, deque beneficiis Messix, in residuos Israël eundem recipientes conferendis, uti jam ostensum, agit, certè per *filiæ Zion & Jrusalem* intelliguntur ipsi *residui Israël & fideles ad Messiam conversi*, quibus ille, ut *Germen Jhovæ*, juxta v. 2. jucundus erat & gloriosus, quique sancti dicuntur v. 3. Horum sordes dicuntur hic *purganda & abluenda* sc. sanguine Messix (qui emundat nos ab omnibus peccatis I. Joh. 1.) *per spiritum judicii &c.* Unde 2. patet per *sordes* intelligi peccata: siquidem additur *ablutio sanguinum*, quam Propheta (vadebat suprà c. 1. 15. 16. dicendo: *manus vestre sunt sanguine plene: lavamini, mundi estote &c.* Per sanguines enim *homicidia* & Synecdochicè *peccata atrociora* e. c. *oppresso aliorum*, quæ homicidiū æstimatur ap. Deum Mich. 3. 10. denotantur.

ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM

§. 5. Quæritur (4.) de mediopurgationis sordium sanguinumq; qv. per verba ultima: כָּרוּחַ וְכָרוּחַ כָּרוּחַ si-
gnificetur, qvæ redduntur à Luth. Durch den Geist der richtent
und ein Feuer anzünden wird. Quomodo & Pisc. & Angl. pos-
teriora vertunt, sc. per Spiritū exustionis, uti & LXX. ἐν πνεύματι
καυσίας. Ar. Montanus, Menoch. Castalio & alii: ardoris. Sed
Jun. & Trem. per: sublationis. Similiter B. Varenius: per spiri-
tum tollendi qv. per ignem. Est enim à R. אָרַס arsit, accensus est,
& metaphoricè furere, item auferre, perinde ut ignis invale-
scens furit & aufert ligna &c. Illis ergo qui reddunt per Spiri-
tum tollendi, succendendi, habetur posterior vox אָרַס pro nomi-
nascnte infinitivo in Piel, ad formam אָרַס Sed qvare non sta-
tuitur nomen masculinum significans ardorem, cujus fœm. sit
אָרַס inflammatio, ardor, qvod habetur Exod. 22. 6. Sed ad rē
ipsam. Sanctius vero & Tirinus longius à mente Prophætæ ab-
eunt, cum de justa & severa Iudeorum punitione, qua ipsi per in-
cendiū urbis & calamitates à seorū sint expurgati, interpretantur.
Similiter Forerius de executione justitiæ Dei. Nam uti sæpius jam
monitum promittit hoc cap. Propheta & describit beneficia
Messiæ. Ergo non severam punitionem nec justitiæ execu-
tionem. Hinc & verba quæstionis, non tantum ex genuina
significatione, sed ex analogia quoque tum intentionis Pro-
phetiæ, tum fidei sunt exponenda. Quapropter alii rectius
de ipso Spiritu S. verba intelligunt, qui ab effectibus nomen
habet tum judicii tum ardoris q. d. judicio Spiritus, ardore Spi-
ritus. Inter alios v. Menochius ad h. l. scribit communis sententiæ
docet, promitti his verbis pœnitentiam. Similiter B. Varenius
Comment. ad h. l. Addimus nos Baptismum, & dicimus (i) per
Spiritum judicii & ardoris hic significari mediõrum purgationis
spiritualis sc. Baptismi & pœnitentiæ, tempore Messiæ, per Spiri-
tum S. annunciationem & efficacem ejus ap. non resistentes
operationem. Uti enim sanctificationis præced. v. 3. promif-
sa

Ica causa est purgatio sordium & ablatio sanguinum s. peccato-
 rum h. l. descripta: ita & purgationis & ablationis causa est
 Spiritus S. quam efficit ille per lavacrum aquæ & Spiritus s. Bapti-
 smum, & per pœnitentiam, non excluso Christi sanguine & me-
 rito, tanquam causâ meritoria, quam fides purgandorum (nobis
 pars pœnitentiæ) apprehendit, Dicimus (2.) Non frustra dici
 per *Spiritum judicii & ardoris* futuram: Non enim tantum in-
 fans in Baptismo, sed & adultus in pœnitentiâ & justificatione,
 coram judicio divino tanquam reus sistitur, à peccatis propter
 Christi meritum fide apprehensum absolvitur atque ita pur-
 gatur; sed & Spiritus S. tanquam *Spiritus judicii* redarguens
 mundum de peccato, juxta effatum Joh. 16. 8. facit ut peccata
 videamus, nos ipsos probemus, judicemus & damnenus i. Cor.
 ii. 28. 31. imò tanquam *Spiritus ardoris* non defatigatur, sed ve-
 hementer instat annunciando & operando, ut gratiæ suæ igni-
 bus in nobis pœnitentibus ardorem accendat, ut non tantum
 serio de peccatis doleamus, lacrymis dolorem contestemur
 & Christum ardentissime amplectamur, sed & dehinc purgati
 ejus sanguine, ablatis sordibus nostris, amore Dei & proximi
 ardeamus, Zeloq; bene operandi flagremus. Confirmant expo-
 sitionem illam præter loca jam supr. §. 3. citata, non tantum
 locus 1. Cor. 6. 21. *vos abluti estis & purgati & justificati per
 nomen Domini Jesu & per Spiritum Dei nostri:* sed & locus
 Matth. 3. 2. 5. 6. 7. 8. qui certè vaticinii hujus quoddam comple-
 mentum est, & exemplum purgationis sordium filiarum Zion
 & Jherusalem per Spiritum judicii & ardoris producit, Johan-
 nes enim pœnitentiam in Spiritu judicii & ardoris prædicat,
 quo Jhudæi merito moti peccata cōfitentur, confessi bap-
 tizantur atque ita purgantur. Conf. B. Calov. Bibl. illustr. ad h. l.
 & B. Varen. Comment. h. l. ubi addit locum Act. 2. 38.

§. 6. *Usus* loci jam expositi in Articulis de Baptismo
 & pœnitentiâ horumque fructu & effectu ex dictis satis est con-

ILLUSTRIORUM JSAIÆ LOCORUM

Spicius; non tñ. integrum hic nobis erit eidem deducendo im-
 morari. Saltē *abufum* loci, anteqvā hinc abeamus, adhuc retun-
 demus. Quidam enim Pontificii, præcipuè *Bellarmin.* l. i. de Pur-
 gatorio c. 3, loc. 6, *purgatorium* ex h. l. conatur fufflare existi-
 mans, per *filiās Zion* intelligi animas piorum, per *sordes & San-*
guines peccata & pœnas peccatis debitas, per *Spiritum judicij*
& ardoris purgatorium, in quo purgentur animæ à peccatis &
 peccatorum pœnis. Sed perperam: genuinus enim loci sensus
 jam jam diductus reclamationat: nam (1.) agitur hic de purgatione
 sordium & ablatione, quæ fit in Baptismo, & pœnitentia,
 quam Spiritus S. annunciat, operatur & exercet in hac vita;
 E. non de ea, quæ fieri fingitur in purgatorio post hanc vitam (2.)
 per *sanguines* non intelliguntur peccata venialia vel levia, sed
 mortalia & atrociora, ut homicidia &c. jam v. juxta Pontificios
 in purgatorio tantum venialia & levia, non mortalia & atrociora
 purgantur. (3.) purgatio sordium sanguinumq; prædicatur hic
 ut beneficium Christi Germinis Jhovæ; purgatio v. ignis pur-
 gatorii est pœna & supplicium. (4.) purgatio h. l. fit per satisfa-
 ctionem Christi, tanquam causam impellentem meritoriam, me-
 diante Baptismo & pœnitentia; illam v. in purgatorio jactant
 fieri propriis satisfactionibus (5.) per *Spiritum jud. & ardoris* in-
 telligitur *Spiritus S.* (prout ipse *Corn. à Lapide* Pontificius ad
 h. l. interpretatur) & ille Spiritus S. huic purgationi præsidet:
 quomodo ergo per Spiritum jud. & ardoris purgatorii ignis
 designabitur, cui non Sp. S. sed Diaboli potius tanquam tor-
 tores præfunt, uti Pontificii fabulantur (6) Sed quid multis?
Bellarmino &c, qui suppetias eidem ferunt, *Feurardentio*, *Scop-*
pio aliisque opponimus fidei socios (1) *Svarexium*, qui tom. 4.
 disp. 45. sect. 5. purgatorium ex h. l. probari non posse profite-
 tur. 2. *Sanctium & Lirinum*, quorum sententia supra §. 5. cita-
 ta videatur.

LOC:

LOC. III. JSAI. V. I.

Canticum Patruelis Isaia de Vineâ sua.

ETiam locus hic quatuor habet momenta nonnihil controversa. 1. *Canticum* titulum שירת דודי *canticum Patruelis mei* 2. ejus *dedicationem*, quam sistit vox דודי *dilectio meo* 3. Ejusdem *Objectum* s. *materiam*, quæ significatur voce לכרמו *de vinea sua*. 4. *Vineæ topographiam*, his verbis designatam: בקרן כרשמן *in cornu filio olei*. Circa 1. s. *Titulum* hic non disquiremus de voce שירת b. è. *canticum*, quale sc. *canticum* sit: Patet enim non esse *rythmicum*: neque tale, quod certâ constat compositione & membrorum proportione, ita ut alterum alteri respondeat & modulationi inserviat, sine numero & rythmo; sed *Parabolicum*, in quo locutiones eminentes ac figuratæ & mysteria sub schemate recondentes. Sub schemate enim *vineæ* Ecclesiam hic *Jhudaicam* representat; commodeque canticum hoc dividitur in *parabolam ipsam* ejusque *exegetin* à v. 7. incipientem. &c.

§. 2. Illud v. circa titulum præprimis controversiantur, quomodo sc. vox דודי sit reddenda & quem designet? *Grotius Deum Patrem* intelligit, quasi *Propheta* hic dicens: *cantabo canticum דודי*, diceret, *se ea dicturum*, quæ *Deus* jure optimo dicere posset: hinc vocem דודי reddit per *dilecti mei*: videt enim versionem receptam: *patruelis mei*, Deo patri non convenire. Probationis loco prætendit, LXX. etiam hic, uti paulo antè, legisse דודי דודי pro דודי, cum reddiderint דודי דודי: Hinc fontem corruptionis insinuat illumque quondam habuisse דודי דודי *dilecti mei*, contendit: Sed 1. perperam hoc prætendit: non enim potest indubitato concludi, versio e. c. LXX. ita habet, E. fons quoq; sic legit, cum argumentum potius sit invertendum, à fonte sc. ad rivum: quid? quod LXX. non semper literam, sed sæpe sensum, quem ipsi præconceperunt, expressisse depræhenduntur. 2. Præter necessitatem id prætendit, cum דודי idem significare queat, quod cognata vox דודי h. l. præcedens. Notum enim est *Hieronymum* in *Cantico cantic.* vocem eandem דודי sæpe ibid. & semper, uti hic, cum affixo 1. personæ occurrentem, reddidisse *dilectus meus*, cum nihil ad sensum interesse crediderit, utro illam modo exponeret. Vox enim דודי non modo *dilectum*, sed & sapissime genuinâ significatione in scripturis denotat *Patruum*, e. c. *Lev. 28. 49.* & alibi passim, item *cognatum quemvis* *Amos 6. 10.* *conf. Jer. 21. 8, 9. 12.* sicut & *terminum*

ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM

ejus אמיתא amitam significat Exod. 6. 20. adeoque indifferentem quidem si-
 gnificare hic posset *dilectum & patruelem* & perinde esset siue hoc siue
 illo vocem modo redderes; quia tamen 1. *consanguinitas* inter Prophe-
 tam Isaiam & Dnum Jesum in una tribu Jhuda ejusq; familia regia verè
 fuisse credatur. Ebraei enim ex communi traditione referunt, Patrem Isaiæ
Amoz (non *Amos*, ut perperam quidam Interpretes scribunt) fuisse fra-
 trem Amazia Regis Jhuda, qui inter Majores Christi numeratur Matth. 1.
 conf. supr. Disp. 1. loc. 1. ad Isai. 1. I. (2.) jam immediatè h. l. præcesserit vox
 אמיתא quæ *dilectum* significat, adeoque textus liberior à tautologia fuerit, si
 vox אמיתא exponatur per *patruelem*, quem ceteroqui, ceu ostentum, genuinà
 significatione notat, (7) *Aquila* eandem reddiderit per אבא &
Hieron. Patruelem (4.) Christus verè hoc cantico, tem-
 pore Prophetæ, de Jhuda & Israël uti poterit, quemadmodum
 ipse de iisdem in plenitudine temporis eodem cantico vel pa-
 rabola de Vineæ instauratione, & ejusdem corruptione usus
 fuit Matt. 21. 33. (5) eodem titulo אמיתא ipse Christus Ecclesiæ spon-
 sus & cognatus dilectissimus in Cantico Cant. in 28. locis appel-
 latur (6) ejusdemque Messia ineffabilibus in Ecclesiam amo-
 ribus *David* (ab eadem voce דוד nomen habens) Psalmum 45.
 si non sub eodem, quo h. l. certè sub cognato planè titulo
 אמיתא h. e. *canticum amorum*, consecraverit. Et deni-
 que (7.) eadem cognata voce אמיתא quæ hic præcedit & *dile-*
ctum notat, iidem mystici & ineffabiles hypostaseos mediæ
 s. filiatæ in divinitate amores in loco Deut. 33. 12. connoten-
 tur, ubi de *Beniamino* dicitur אמיתא *Dilectus Domini* h. e.
Messias filius Dei, habitabit super eum & proteget super eum;
 hinc concludimus, non tantùm per אמיתא ipsum designari Mes-
 sias, sed & titulum hunc אמיתא commodissimè reddend-
 um esse: *canticum Patruelismei.*

S. 3. Qv. 2. quis ille, cui dedicaverit, voce אמיתא i. e. *dile-*
ctus meo, designatus? Chaldaeus intelligit *populum Israël*. Sed
 populus Israël & אמיתא cui dedicatur canticum de vinea, habent
 se ut vinea (conf. §. seq. & v. 7.) & Dominus vineæ. Rectius
R. Sal.

R. Sal. Jarchi, Kimchi & quidam Christiani ipsum intelligunt Deum benedictum. Ita & Grotius: dilecto meo *i. e. in honorem Dei, quem maximè diligo, cantabo.* Sed nos etiam & rectissimè ipsum Messiam intelligimus, Dei Patris & Ecclesiæ dilectissimum, Jsaïæ Patruëlem, quem ipse hoc unico versu toties jucundissimo *dilecti* vocabulo designat, quique æquali cum Patre & Sp. S. autoritate Dominus vineæ est, & ad vineam ratione officii missus. Conf. Matth. 21. 37. seqq. Nec absurdum est (ceu putat R. Abarbenel) canticum dilecti Messia h. e. à Messia Prophetæ inspiratum s. dictatum, eidem Messia rursus dedicari.

S. 4. Qv. 3. de materia cantici, quæ notatur voce לכרמו *i. e. de vinea ejus, quænam sc. illa sit vinea?* Respondet ipsa exegesis cantici hujus parabolici v. 7. *Vinea Jhove Zbhaoth est domus Israël, & Viri Jhuda planta plebetationum ejus.* Quæ plana essent, nisi dubium moveretur, verbale, de particula ל in לכרמו, quomodo scil. reddenda, an per DE cum Vulg. Luth. Jun. &c. an verò per AD cum Calvino; an per IN q. d. *in negotio vineæ suæ* (2.) *reale*, an sc. per vineam solus regni Israëliti status s. 10. tribus, an verò etiam Jhuda & Jruschalem intelligatur? Nos quoad primum probamus significationem primâ DE, collatis (1.) textus circumstantiis: quis enim negaret significationem præpos. DE in ל si talis positus nominis cum illa, uti hic in לכרמו, sequatur, positus scil. 1. post verbum actus אשרה *cantabo*, 2. post Dativum לירירי *dilecto meo*, 3. post accusativum jam determinatum in וירי שירי *canticum patruëlis mei*. 2. scripturarum Locis, in quibus pariter ל pro de accipitur e. c. Gen. 26. 7. *de uxore ejus* Pl. 91. 11. ל *de te*. Quoad 2. negamus omnino prius, affirmando posterius, quod sc. non tantum domus Israël, sed etiâ Jhuda & Jrusalē sint vinea vel potius pars vineæ. Ad objectiones v. R. Abarbenelis, 1. quod seq. v. 7. domus Jhuda discernatur à domo Israel, ut planta à vinea 2. quod seq. v. 3. Viri Jhuda & Cives Jrusalem constituentur Judices inter

ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM

ter DEUM & vineam. E. domus Jhuda & Jrusalem non fuerint ipsa vinea, Resp. uno verbo (cum angustia pagellarū prolixiora non capiat) negando se, consequentiam majoris. Hoc enim tantum sequitur. E. Domus Jhuda fuit pars vineæ nobilissima: Dicitur enim *planta ייִשׂרָאֵל oblectationum ejus* sc. Jhova Zbhaoth.

§. 5. Queritur tandem (4) de topographia vineæ, quam Propheta his innuit verbis: *בְּרֵן בְּצֶמֶן in cornu filio olei?* Chaldaus bellè reddit: *in monte excelso & terra pingvi.* Lutherus vocem piorem *בְּרֵן in cornu* præterit, posteriores rectè quoad sensum vertit an *einem fetten Ort.* Duo enim hæc topographia vineæ designat: 1. *fulgidam & robustam ejus eminentiam*, voce *cornu*, 2. *Pingvedinem*, vocibus: *filius olei*, q. d. vinea fuit in loco quidem montoso, vineis aptissimo, non tamen sterili sed maximè fertili. Nam (1.) vox *בְּרֵן cornu* (à R. *בְּרֵן splendet, radios instar cornuum emittit*) non tantum significat *eminentiam fulgidam*, qualis in cornibus animalium conspicitur, & qualis est radiorum ex corpore lucido eminentium inque facie Moïsi Exod. 34. 29. *consectorum*: sed & *eminentiam robustam*; nam *cornua* in scripturis *altitudinē & potentiam* notant. Pl. 75. 5. 6. (2) vox *צֶמֶן oleum* est à R. *צֶמֶן pingvis fuit*, q. d. pingve unguentum. Conjungitur autem vox *צֶמֶן* cum *בְּרֵן* per *Ebraïsmum* in scripturis frequentissimum, quo vox *בְּרֵן filius* inter alia conjungitur cum *nomine qualitatis s. adjuncti* & sic per concretum s. adjectivum ei respondens exponenda, ut *בְּרֵן בְּרֵן filii: roboris* i. e. *robusti* 2. Sam. 2. 7. Plures v. modos ad Ebraïsmum illum spectantes, vid. ap. Glass. Phil. 5. l. 3. Tr. 1. can. 36. Ad primam classem vel modum pertinet præsens exemplum, ut adeo *filius olei* significet *pingve*. Notatur v. hac descriptione terra *Jhudaica*, de qua constat, quod fuerit eminentior cum robore tum pingvedine: nam lacte & melle dicitur fluxisse. Maximam verò eminentiam singulari Dei præsentia & tot miraculis referebat acceptam, cujus respectu toto orbe *eminebat & prævalebat.*

LOCUS

LOCUS IV. JSAL. V. ult.

Terra Iudaica admirabiles tenebras

AD locum hunc (qvo destructionis vineæ illius Domini de-
scriptio clauditur & miserrimus terræ illius status, quæ jam
jam præced' v. i. cornu filius olei dicebatur, per admirabiles ejus
tenebras designatur) admirabiles plurimorum Interpp. tene-
bras quin discutiamus, facere non possumus. Præterimus v.
tanquam levius, quod Tirinus & alii vocem primam loci תַּנְיָי
reddiderunt per *aspiciemus, intuebimur*, cum tamen id cum E-
bræa voce תַּנְיָי (quæ non est Fut. Kal neq; primæ personæ, sed
Præter, vel Niph, vel Piel & tertiæ personæ) non congruat. Tres
v. graviores tenebras notamus.

§. 2. Et (1) quidem erratum est, quando seqq. voces תַּנְיָי
צָר חָשָׁךְ ita sunt conjunctæ: *Ecce tenebra tribulationis* (angu-
stia) sunt: ita v. conjungit *Menochius, Vulgat. & Calvinus &c.*
Nec dissimulamus, ipsum quoque Luth. sic reddentem: *Siehe*
so istis finster für Angst/hic non tantum per vestigia versionum
esse ductum, sed & præterea præpositionem *für* addidisse (*für*
Angst/ac si in fonte esset צָר Verum conjunctioni vocum חָשָׁךְ
צָר obstat Accentus Rex distinctivus Sakephkaton in priori
voce חָשָׁךְ, quippe qui teste praxi biblica disjungit vocem חָשָׁךְ
à צָר adeoque gradum in lectione parumper sistere jubet.

§. 3. Deinde hic erratum in eo quoque est, quod alii non
tantum Sakephkatonum in חָשָׁךְ rectè attendunt, sed & deinceps
iterum in vocibus seqq. וְאֵר וְצָר i. e. *angustia & lumen ser-*
monem, plus quam fas est, & quidem propter *Sakeph-*
katonum secundum in וְאֵר, sistunt, quasi is obstaret, quò minus
hæc duo nomina, tanquam subjectum, cum seq. חָשָׁךְ tan-
quam prædicato, unam facere possent enunciationem. Errat
hunc errorem præprimis *Lud. de Dieu* ad h. l. qui adeo Belgi-
cam hic immeritò corrigit, cum illa *וְאֵר* rectè ad seqq. refe-
rat.

ILLUSTRIORUM ISALÆ LOCORUM

rat: primus enim Sakekphkatonus & remotior ab Imperatore Silluk, semper plus distinguit quàm secundus & propior. Sufficit verò quod propior definiat hic subjectum, quod est צר וואר

§. 4. Tandem (4.) circa ultimam quoque vocem צר וואר erratum est. Lutherus planè illam præteruisse censetur B. Varenio. Comment. ad h. l. Nobis verò ultimis ipsam verbis (oben über ihnen) respexisse videtur, q. d. das Licht scheint nicht mehr am Himmel über ihnen: id quod ex aliorum versionibus similiter habentibus colligere licet. Ita enim Piscator: quum tenebricosa fuerit reddita lux in caelis illius sc. terræ. Ita & Vatablus vocem reddit per: in caelis, qui ceteroqui proximus est fonti: Imò & Buxtorfius malè illam vertit: in caelo visibili, uti præcedentem צר pejus per: Sol. Alii v. aliter. Arias Mont. transfert: & Lux obtenebrata est in defluxionibus suis: Avenarius in influentiis suis: Forerius & Anglic. Annot. in stillatoribus suis &c. Qui quidem metaphoram sumunt à cervice, qua amputatà sanguis abundanter fluit: nam vox צר וואר est à ר. צר וואר cervicem incidit, jugulavit; cujus cognata est צר וואר fluxit; Verù & hæc longiùs petita ac tenebricosa sunt. Clariùs v. & simplicius illa redditur per: in destructionibus suis sc. totalibus. Si enim conferimus locum Hol. 10. 2. ubi dicitur: ipse צר וואר jugulabit altaria eorum, devastabit statuas ipsorum, certè significationem destruendi vel diruendi in vocis hujus Radice deprehendimus. Jugulare enim altare est destruere & qui jugulat animal, vitam ejus totaliter destruit. Unde vox derivata צר וואר (quæ h. tantùm l. in scripturis reperitur) notat capitales destructiones, ruinas &c. ut adeo hic sit genuinus loci sensus: Et respicietur terra illa (Jhudæa) ecce tenebra (erit, i. e. valde tenebricosa & calamitosa, imò) angustia & lux ipsa obtenebrata erit in tot alibus destructionibus ejus (terræ Jhudææ.) Viderunt quidem hanc vocis significationem Jun. & Trem. reddentes: Simul ac collustraverit offundentes (contenebrantes) se in ruinis ejus (in quibus illæ tenebræ diu sunt duraturæ;) sed correcturi alios ipsimet in aliis tenebricosi deprehenduntur. Nostram v. interpretationem luce sua radiare agnoscent, qui sensus habent subactos & in Critico-Exegeticis exercitatos.

Ad Præclarè doctum planèq; eximium.
DN. ERICUM HORNINGIUM,
In Coll. Theol. Lectorio-Disputat. super universam Theologiam Positi-
vo-Polemicam, ut & Philolog. Auditorem meum sva viffimum.
Jam in Collegio Prophetico Jsaiano publicè RESPONSURUM,

Cornua Teignant, HORNINGI, Nomine tantùm?
Omen adest: CORNU (a) nam GERIS ecce SINU!
Non facie CORNU GERIS, at SINUS exhibet illud:

Insinuat Virtus istud & ingenium.
Cornua splendorem referunt & robora (b) signant:

Sic radii vultus cornua (c) Mosis erant:
Cornibus excellens quoque Cervus robore pollet.
Tuque sat, HORNINGI, fortis es atque micat,
Fortis es ingenio pollens, Virtuteque fulges:

Id probat hoc specimen, quod Deus usque bect.
Firmet is atque Tuum CORNU sic erigat, ut mox
Inter honoratos stes radiesque Viros!

(a) ERICUS HORNINGIUS Anagr. asp. exp. CORNU GERIS SINU.

(b) Conf. Disp. ipsa ad Loc. Jsa. 1. verba: Vineæ dilecti suis in cornu filio olei.

(c) Exod. 34. 29. קרן עור פניו קרן h.e. radios instar cornuum emisit cutis
faciei ejus, h.c. splenduit.

L Mq;

A. D. HABICHHORST, D.

Doctis usque manent æternæ nomina laudis:

Quique suis studiis invigilare potest,
Illius & Pindum præclarum fama peragrat
Ac coram cunctis dissipat acta bene.
Sic cum de Domini doctrina differis hocce
Tempore, jure simul præmia digna capis.
Apprecor ex animo summi Rectoris amorem,
Adsit & æternum gratia summa Poli.

M. CHRISTIANUS HILTEBRANDUS, Prof. P;

FACTIS Philof. SENIOR, & h.t. DECANUS.

Laudando lustras conamine scripta Sophorum
Hactenus, & Summus quæ Stagirita docet.
Scilicet egregium parit hæc industria fructum,
Ut gressu facili tendere ad alta queas.

EL

Et sanè hæc tendis, specimen dum sanctius offers,
Quo mage scripturis abdita sacra patent,
I pede felici, ceopto Deus annuat omni,
Et merito circum tempora laurus eat.

M. GOTHOFREDUS Weiß/ Gr. L. P. P.
& ad D. Nicol. Eccles.

W Ein gelehrter Mensch / den Fleiß durch gute Proben/
Der werthen Musen-Schaar getrost vor Augen legt/
Da will das muntre Volk den heissen vorsatz loben
So das sich offermahls der Wunsch im Herzen regt;
Es gebe unser GOTT noch ferner solch gebeyen /
Damit das ganze Werk am Ende wolgelingen/
So kan sich mancher Freund im Herzen drüber freuen/
Daß unverdroßne Müß dergleichen Ehre bringe.
Ich ruffe gleichfals so / laß Höchster die Geschäfte
Durch Beystand aus der Höbigenwünsch von staren gehn /
Sieh ferner Rath und That / gesunde Leibes Kräfte/
Und wo sich Jammer finde / so hilf dawieder sehn/
Es müsse dieser Freund des Geistes Beystand führen/
Ein mehr als kluger Wiß / erfülle seinen Sinn/
Diß ist mein treuer Wunsch / dieß heist mein gratuliren/
Dieß schreib ich eilendes auff / der ich sein Diener bin.
JOHANNES JACOBUS Weiß/ Reg. Pruff.

W Je Königsberg Jhn hat gestellet auff die Zinnen/
Als Er vom DEUTZ allda so rühmlich disputirt;
So lobet Rostock auch sein herzliches Beginnen/
Das Er auch hier anzeigt / was Er bisher studirt.
Nun woll mein wehrter Freund solch fleißiges Bemühen/
Wird Jhn bald bringen hin zur Weißheit Ethenhum.
Gott laß noch lange Jahr Jhn ferner glücklich blühen/
So wird Er durch den Fleiß erlangen Ehr und Ruhm!
Gottfried Strahlborn / von Danzig.

Non somnò, àt Studiis tempus trivisse videris,
HORNINGI, specimen quod probat hocce Tuum.
GRATULOR inde Tibi; feliciter omnia cedant,
Adspiret exceptis Numinis aura Tuis!
Perge pie: fructus Patriæ cum foenore reddes,
Et meritò Studiis præmia digna feres.

DAVID Wegel, Sculp. Pom. S. S. Tb. & Phil. Stud.

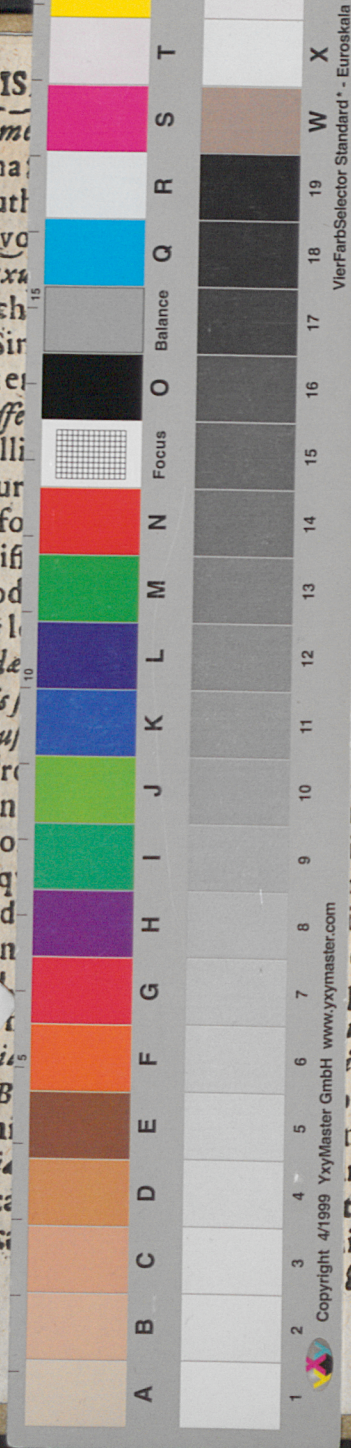

ILLUSTRIORUM IS

§. 5. Quæritur (4.) de me
guinumq; qv. per verba ultima
gnificetur, qvæ redduntur à Luth
ünd ein Feuer anzünden wird. Qvæ
steriora vertunt, sc. per Spiritū ex
nūvovias. Ar. Montanus, Menoch
Jun. & Trem. per: sublationis. Sir
tum tollendi qv. per ignem. Est
& metaphoricè furere, item auffe
scens furit & auffert ligna &c. Illi
tum tollendi, succendendi, habetur
nascente infinitivo in Piel, ad fo
ruitur nomen masculinum signifi
תערה inflammatio, arbor, qvod
ipsam. Sanctius vero & Tirinus l
eunt, cum de justa & servera Jude
cendiū urbis & calamitates à scoriis
Sim. Forerius de executione ju
romittit hoc cap. Pro
non severam pun
verba qvæstio
analogia q
nonend
signu

an-
si-
tent
por
an
Sed
viri.
est,
ale-
viri.
mi-
sta-
sit
d re
ab-
in-
tur.
am
cia
cu-
na
ro-
us
en
pi-
tia
us
er
nis
ri-
tes
ife
Se